

Олійник О. О., к.е.н., доцент,
Пожарський Д. С., здобувач вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне)

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ НАСТРОЇВ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ

В статті досліджено міграційні орієнтири жінок і чоловіків покоління X та покоління Z. Виявлено відмінності в самооцінці матеріального стану жінок та чоловіків досліджуваних поколінь. Проаналізовано гендерні особливості щодо можливих причин виїзду за кордон, термінів трудової міграції, очікувані вигоди внаслідок міграції.

Ключові слова: міграція; трудова міграція; зайнятість; умови праці; гендер; покоління.

Постановка проблеми. Проблема трудової міграції надзвичайно гостро стоїть перед Україною. Такій ситуації сприяють, зокрема, динамічні трансформації у всіх сферах суспільного життя, політична нестабільність, поширення соціальних ризиків тощо. Як наслідок, в останні декілька років спостерігається різке зростання кількості трудових мігрантів з України, що породжує низку соціальних, економічних, демографічних проблем як на локальному рівні, так і на регіональному та національному. Водночас відбувається фемінізація міграції, якій сприяє зміна ролі жінок у родині, суспільстві, економіці. Міжнародний ринок праці характеризується професійною гендерною сегрегацією та сегментацією. Відтак дослідження гендерних особливостей міграційних настроїв населення для забезпечення рівності прав і можливостей та однакове ставлення до жінок та чоловіків є актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблематики трудової еміграції українців присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема: О. Гринькевич, В. Кифяка, Ю. Літковець, О. Малиновської, У. Садової, В. Саріогло, М. Семикіної, З. Смутчак, О. Шаблія, К. Шиманської, Б. Юськова та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових публікацій в цій царині, формування ефективних гендерно-орієнтованих регуляторних заходів не набуло широкого поширення в практичній діяльності

органів державної влади різних ієрархічних рівнів управління. Відтак, дослідження міграційних намірів чоловіків та жінок України є актуальним науковим завданням.

Метою роботи є оцінювання міграційних орієнтирів жінок і чоловіків та пошук перспектив удосконалення державної політики із врахуванням гендерного аспекту.

Виклад основного матеріалу. В світі, за підсумками чотирьох з половиною десятиліть кількість міжнародних мігрантів зросла. В загальному 244 мільйонів людей, які проживають у країні, відмінні від країни їх народження у 2015 році, що майже на 100 мільйонів більше, чим у 1990 році (153 мільйони), і втричі перевищує приблизну кількість у 1970 році (84 мільйони). Більшість міжнародних мігрантів (близько 72%) були у працездатному віці (від 20 до 64 років), з незначним зниженням кількості мігрантів за віком до 20 років впродовж 2000-2015 рр. (з 17% до 15%) та постійною часткою (близько 12%) міжнародних мігрантів віком від 65 років. Щодо гендерного розподілу, то 52% міжнародних мігрантів чоловічої статі, відповідно 48% – жінки [1, С. 15-17].

Що стосується України, то за даними Державної служби статистики України кількість випадків вибуття з України в 2018 році становила 610687 [2]. Значну частину в цій сумі займають трудові мігранти, однак на сьогодні немає єдиного підходу щодо визначення загального обсягу трудової міграції з України. Для прикладу, за даними Міністерства соціальної політики України, станом на кінець 2018 року за кордоном працювали 3,2 мільйона українців [3]. Водночас дані Міжнародної організації з міграції стверджують, що 12% українців знайшли закордонну зайнятість або планують це зробити. Довгострокова перспектива також викликає занепокоєння: ООН вбачає зменшення кількості населення України до 36,4 мільйона до 2050 року [4], а Міжнародна організація з міграції оцінює можливе потенційне збільшення кількості міжнародних трудових мігрантів в короткостроковій перспективі на 41% [5].

Яскравим доказом різкого зростання кількості трудових мігрантів є динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну (таблиця). За досліджувані п'ять років оплата праці зросла на 121,7%, при цьому ще більший темп зростання мають сплачені податки українськими мігрантами в країні перебування – 1336,36%. Відповідно чиста оплата праці збільшилась на 83,2%. З поміж досліджуваних показників динамікою до зменшення характеризуються лише грошові перекази робітників, які працюють за кордоном більше 1 року, що може свідчити про схильність

трудовах мігрантів до короткострокового та середньострокового працевлаштування за межами України.

Таблиця

Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	Темп зростання 2018/2014, %
Оплата праці, в т.ч.:	5183	5631	6731	9137	11494	221,7
- витрати мігрантів у країні перебування	821	1313	1669	2404	2995	364,8
- податки у країні перебування	44	202	268	464	588	1336,36
Чиста оплата праці	4318	4116	4794	6269	7911	183,2
Приватні трансфери, в т.ч.:	2171	2843	2741	2995	3200	147,4
- грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	1165	1013	906	996	872	74,8
- інші приватні трансфери	1006	1830	1835	1999	2328	231,4

Джерело: складено за даними [6]

Для дослідження особливостей міграційних настроїв жінок та чоловіків авторами було проведено соціологічне опитування. При цьому респондентів було поділено на дві групи відповідно до вимог теорії поколінь. Такий підхід обґрунтовано необхідністю визначення гендерних відмінностей за ціннісними орієнтаціями груп населення.

Теорію поколінь створили американські вчені Нейл Хоув і Вільям Штраус в 1991 році [7]. Основою цієї моделі є цінності людей. На думку сучасних учених, саме цінності та їхня схожість, а не вік, формують і визначають покоління як групу людей, народжених у певний віковий період, що випробували вплив одних і тих же подій і особливостей виховання, зі схожими цінностями.

В межах соціологічного дослідження розглянуто цінності та особливості двох поколінь, що можуть бути передумовою визначення їхніх міграційних настроїв:

- покоління X (1963–1983): самостійність, зміни, вибір, надія на себе, індивідуалізм, виживання, навчання протягом всього життя, прагматизм, рівноправність, свобода, споживання, різкі, люблять командувати, чекають від інших самостійності;

- покоління Z (2003–2023): відданість, дотримання правил, закон і порядок, жертвність, честь, терпіння, економність, підприємницькі якості, тривалість уваги 8 секунд, самостійні у побуті, досвідчені споживачі, економічно грамотні, зрілі та здатні до самоконтролю, хочуть отримати освіту та знання, їм не все одно, реалісти, дивляться у майбутнє.

Таким чином, в опитуванні, яке тривало впродовж вересня-листопада 2019 року, взяли участь студенти (покоління Z) та їхні батьки (покоління X). За отриманими результатами найперше слід відмітити відмінності в самооцінюванні матеріального стану жінок та чоловіків досліджуваних поколінь (рис. 1).

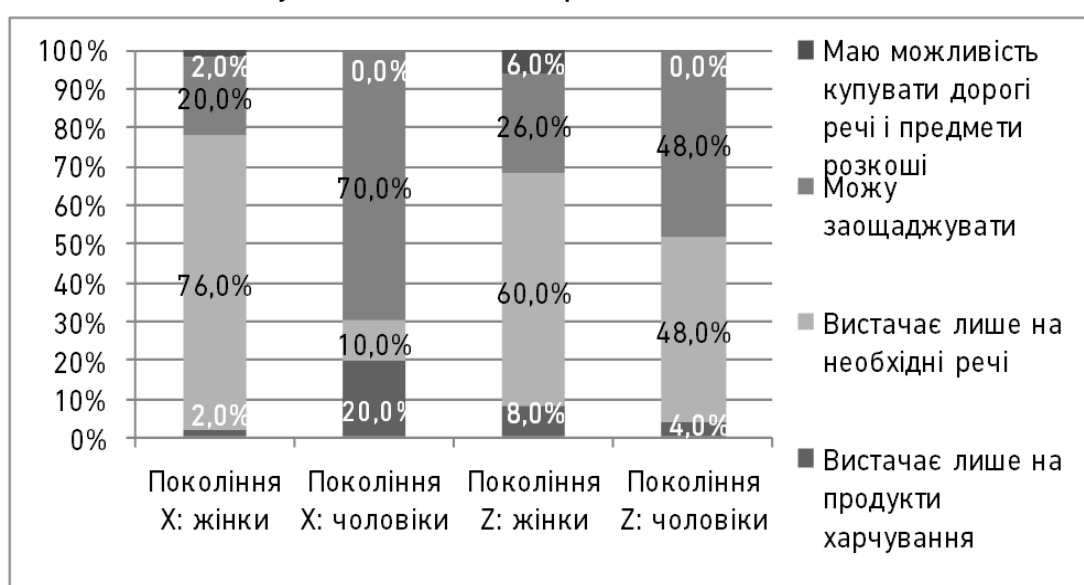

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів щодо самооцінки матеріального стану

Джерело: складено авторами

Так, 76% жінок покоління X визначили, що їм вистачає коштів лише на необхідні речі, водночас серед чоловічої аудиторії цей показник становить тільки 10%. Основна частина чоловіків обрала відповідь «можу заощаджувати». Щодо покоління Z, то його представники краще характеризують свій матеріальний стан: може заощаджувати кожна четверта жінка та кожен другий чоловік. Гендерна відмінність чітко прослідковується у можливості купувати дорогі речі. Жоден чоловік обох поколінь не обрав запропоновану категорію, а серед жіночої статі поколінь X та Z таку оцінку зробили 2% та 6% відповідно. Такий розподіл відповідей може стати підставою для формування міграційних настроїв жінок та чоловіків різного віку.

Основною метою виїзду за кордон для обох поколінь є туризм (більше 50% опитаних). При цьому значних розбіжностей в оцінках за гендерною ознакою не виявлено. Другий щабель займає робота: кожен другий та кожен четвертий чоловік поколінь X та Z відповідно хоче виїхати за кордон для працевлаштування. Серед жіночої статі цю відповідь обрала кожна четверта учасниця опитування обох

поколінь.

Щодо основних причин, які б стали головними рушіями трудової міграції, то для всіх респондентів основною є покращення свого матеріального стану (рис. 2). Водночас значну частину покоління Z жодна з перелічених причин не змусила б виїхати працювати за кордон. При цьому серед чоловічої аудиторії таких респондентів значно більше (39%), чим серед жіночої (21%).

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Що може стати причиною Вашого виїзду за кордон для працевлаштування?»
Джерело: складено авторами

Відсутність гідної роботи стало б стимулом трудової міграції як для чоловіків, так і для жінок. Однак ця причина є більш популярною серед жіночої статі для покоління X та серед чоловічої – для покоління Z. В цьому аспекті існує також розбіжність у ставленні до корупції в Україні як можливого чинника міграції: для покоління X це є більш вагомо ніж для Z.

Наявність родичів за кордоном є важливим рушієм для жінок. Проте жоден з чоловіків не обрав цю відповідь в розрізі обох досліджуваних поколінь. Такі гендерні розбіжності підтверджуються результатами попереднього питання анкети, де для чоловіків відвідування родини не є метою працевлаштування в іншій країні.

На запитання «Що б Ви хотіли здобути внаслідок міграції?» більшість респондентів обох статей покоління X обрали знайомство з новою культурою (рис. 3). Однак частка відповідей чоловіків на це

запитання є більшою на 11%. На другому місці – фінансове благополуччя. Третю сходинку серед жіночої аудиторії займає відповідь «нові навички і знання». Серед чоловіків кожен десятий бажає оволодіти мовою, самореалізуватись в науковому, спортивному чи професійному плані та отримати нові навички і знання.

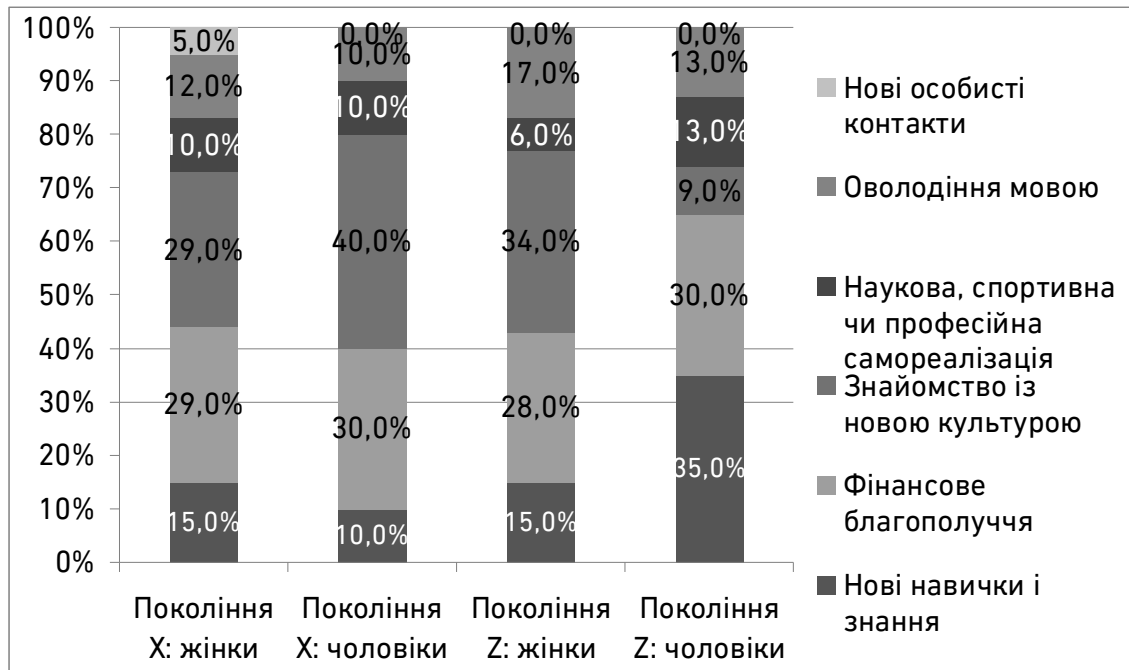

Рис. 3. Очікувані вигоди внаслідок міграції

Джерело: складено авторами

Водночас міграційні очікування покоління Z є дещо іншими. 34% опитаних жінок цієї вікової категорії хочуть познайомитись із новою культурою за кордоном. Серед чоловічої аудиторії таких тільки 9%. Більшість чоловіків (35%) внаслідок міграції планують оволодіти новими навичками та здобути нові знання. Другою за популярністю вигодою є забезпечення свого фінансового благополуччя. Слід зауважити, що і серед жінок ця відповідь займає друге місце. Оволодіти іноземною мовою за кордоном воліють 17% жінок та 13% чоловіків.

Щодо термінів трудової міграції, то для чоловіків вони носять більш довгостроковий характер (рис. 4). При цьому кожен третій чоловік покоління X та кожен четвертий покоління Z воліли б назавжди працевлаштуватись за кордоном. Гендерних розбіжностей не виявлено у відповіді «не погодився б взагалі». Водночас серед покоління Z таких опитаних менше.

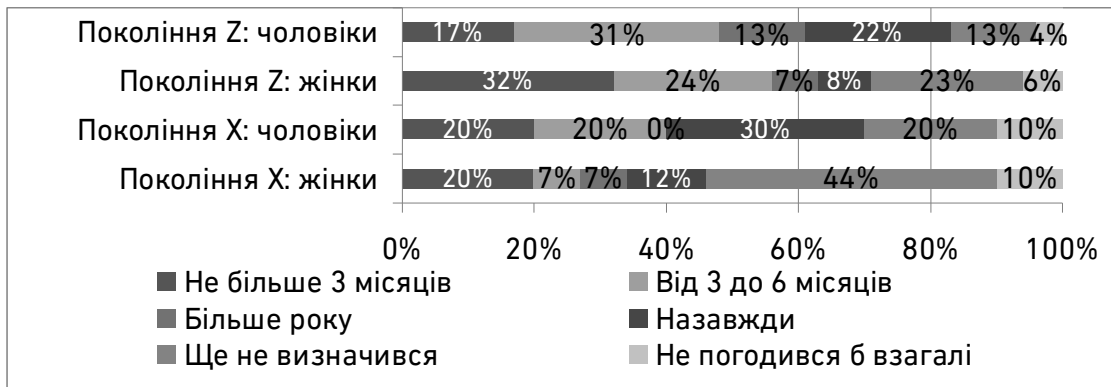

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на запитання
«На який термін Ви б погодилися поїхати за кордон працювати?»
Джерело: складено авторами

Всі інші варіанти відповідей на поставлене питання містять гендерну складову. Аналіз показує, що не більше як на 3 місяці покинути Україну та заробляти гроші за кордоном готові 20% та 32% жінок поколінь X та Z відповідно. Серед чоловіків таких 20% покоління X та 17% покоління Z. Майже половина жінок (44%), покоління X ще не визначилась з відповіддю на це запитання. Аналогічні відповіді чоловіків набувають значення 20%.

Респондентам також пропонувалось висловити свою думку щодо цінності чоловіків та жінок для іноземних роботодавців. В цьому аспекті також виявлено гендерні відмінності. Так, 90% опитаних чоловіків покоління X вважають, що працівники обох статей мають однакову цінність для роботодавців інших країн. Серед жінок цей показник має значення 68%. Водночас кожна четверта жінка думає, що чоловіки є більш важливими у якості робочої сили за кордоном. З-поміж чоловічої аудиторії такої думки дотримується кожен 10 представник та жоден не вважає жіночу половину більш цінною для роботодавця.

Покоління Z має дещо інше бачення цього аспекту та майже не містить гендерних розбіжностей: 62% та 65% жінок та чоловіків відповідно визначають обидві статі рівноцінними під час трудової міграції; третина опитаних жінок та чоловіків схильні вважати чоловіків більш важливими при працевлаштуванні за межами України.

Висновки. Результати проведеного соціологічного дослідження дозволяють зробити висновки, що міграційні орієнтири чоловіків і жінок мають суттєві відмінності, зокрема в розрізі досліджуваних поколінь. Відтак пріоритети державної політики повинні стосуватись:

- створення нових робочих місць, які відповідають вимогам

гідної праці, у тому числі в сфері інформаційних технологій, у креативних та інших прогресивних сферах економіки, що дозволять втримати представників покоління Z на вітчизняному ринку праці;

- розвитку та підтримки нестандартних форм зайнятості з посиленням їхніх переваг для чоловіків та жінок;

- сприяння віртуальної мобільності робочої сили як одного з рішень проблеми просторової мобільності;

- забезпечення соціального захисту мігрантів як спосіб максимального використання можливостей та усунення соціальних ризиків і факторів невизначеності, з якими стикаються трудові мігранти, формування багатосторонніх або двосторонніх умов співробітництва у сфері соціального захисту;

- налагодження ефективної взаємодії між країнами походження, транзиту та перебування мігрантів задля збору достовірних даних, гендерного аналізу і обміну необхідною інформацією між країнами.

1. World migration report 2018. URL: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf (дата звернення: 05.02.2020). 2. Міграційний рух населення у 2018 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.02.2020) 3. Українці за кордоном: чи зменшиться кількість трудових мігрантів в 2019 році. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16528.html> (дата звернення: 05.02.2020). 4. Bloomberg оприлюднило причини трудової міграції з України – інфографіка. URL: <https://ua.news.ua/bloomberg-oprylyudnylo-prychyny-trudovoyi-migratsiyi-z-ukrayiny-infografika/> (дата звернення: 05.02.2020) 5. Правові засади досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальною справедливістю : монографія / під заг. ред. В. А. Устименка. Київ, 2018. 144 с. 6. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (дата звернення: 05.02.2020). 7. Костенко Т. Теорія поколінь: чому ми різні і як почути один одного. URL: <https://ea.org.ua/2017/07/03/theory/> (дата звернення: 05.02.2020).

REFERENCES:

1. World migration report 2018. URL: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf (data zvernennia: 05.02.2020). 2. Mihratsiinyi rukh naselennia u 2018 rotsi. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 05.02.2020) 3. Ukraintsi za kordonom: chy zmenshytsia kilkist trudovykh mihrantiv v 2019 rotsi. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16528.html> (data zvernennia: 05.02.2020). 4. Bloomberg oprylyudnylo prychyny trudovoi mihratsii z Ukrainy – infohrafika. URL: <https://ua.news.ua/bloomberg-oprylyudnylo-prychyny-trudovoyi-migratsiyi-z-ukrayiny-infografika/> (data zvernennia: 05.02.2020) 5. Pravovi zasady dosiahnennia balansu mizh ekonomichnoiu efektyvnistiu ta sotsialnoiu spravedlyvistiu : monohrafiia / pid zah. red. V.A. Ustymenka. Kyiv, 2018. 144 s. 6. Dynamika obsiahiv pryvatnykh

hroshovykh perekaziv v Ukrainy. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (data zvernennia: 05.02.2020).
7. Kostenko T. Teoriia pokolin: chomu my rizni i yak pochuty odyh odnoho. URL:
<https://ea.org.ua/2017/07/03/theory/> (data zvernennia: 05.02.2020).

Oliinyk O. O., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,
Pozharskyi D. S., Senior Student
(*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*)

GENDER PECULIARITIES OF POPULATION MIGRATION MOODS WITH REFERENCE TO THE THEORY OF GENERATIONS

The paper studies the migration views and benchmarks of women and men belonging to Generation X and Generation Z. The obtained results reveal differences in financial self-assessment of women and men belonging to the studied generations, which may become the basis for the formation of migratory moods in women and men of different ages. 76% of Generation X women noted that they have sufficient funds to meet basic needs, while for the male audience this indicator is only 10%. The gender difference is clearly reflected in the ability to buy expensive things. Neither male belonging to both generations chose the suggested category. The foremost purpose of traveling abroad for both generations is tourism (more than 50% of respondents). The second reason is work: every second and every fourth Generations X and Z person, respectively, wants to go abroad for employment. Among women, every fourth poll participant belonging to both generations chose this response. For both men and women, the lack of decent work would be an incentive for labour migration. While answering the question «What would you like to gain as a result of migration?», most respondents from both Generation X genders chose getting to know new culture. Financial well-being was the second choice of the respondents. Among the female audience, the third response was «new skills and knowledge». Among men, every tenth respondent wants to master the language, finds self-fulfilment in science, sports or professional engagement, as well as to acquire new skills and knowledge. With regard to the period or length of labour migration, for men, there are more long-term migrants. In this case, every third Generation X and every fourth Generation Z representative would prefer to work abroad permanently. 20% and 32% of Generations X and Z women, respectively, are ready to leave Ukraine and make money abroad for no more than 3 months. Among men, these indicators are 20% of Generation X and 17% of Generation Z representatives.

Keywords: migration; labor migration; employment; working conditions; gender; generation.

Олейник Е. А., к.э.н., доцент,
Пожарский Д. С., соискатель высшего образования первого
(бакалаврского) уровня
(Национальный университет водного хозяйства и природопользования,
г. Ровно)

ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ МИГРАЦИОННЫХ НАСТРОЕНИЙ НАСЕЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ТЕОРИИ ПОКОЛЕНИЙ

В статье исследованы миграционные ориентиры женщин и мужчин поколения X и поколения Z. Выявлены различия в самооценке материального положения женщин и мужчин исследуемых поколений. Проанализированы гендерные особенности возможных причин выезда за границу, сроков трудовой миграции, ожидаемой выгоды в результате миграции.

Ключевые слова: миграция; трудовая миграция; занятость; условия труда; гендер; поколения.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020 р.